

Numa 80.

Hepetema 30, 1920.

Te Kōpara.

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

**Te Oranga mo tenei Pepa
e Rima Hereni mo te Tau.**

1920. OKETOPIA.

		Ra 12 Ka ● oh. 2am. 4. Ra 28 Ka O ih. 3pm. 4.	
1	F		
2	S		Nohopuku.
3	S	Ratapu 18 i muri i to te Tokotoru.	6
4	M		
5	Th		
6	W		
7	Th		
8	F		Nohopuku.
9	S		
10	S	Ratapu 19 i muri i to te Tokotoru.	6
11	M		
12	Th		
13	W		
14	Th		
15	F		Nohopuku.
16	S		
17	S	Ratapu 20 i muri i to te Tokotoru.	6
18	M	Ruka, Rongopal	R
19	Th		
20	W		
21	Th		
22	F		Nohopuku.
23	S		
24	S	Ratapu 21 i muri i to te Tokotoru	6
25	M		
26	Th		
27	W		
28	Th	Hatmona raua ko Hura, Apotoho Makararanga, Nohopuku.	R
29	F	Wakapono o Atamira.	Nohopuku.
30	S		
31	S	Ratapu 22 i muri i to te Tokotoru.	6

OKETOPIA. 1920.

		UPONO MO TE ATA.		UPONO MO TE AHIAHI.	
1	F				
2	S				
3	S	Herem. 36	Eph. 4 Ki 25	Ehk. 2	Ruk. 6 Ki 20
4	M				
5	Th				
6	W				
7	Th				
8	F				
9	S				
10	S	Ehk. 14	Prp. 4	Ehk. 18	Ruk. 9 28-51
11	M				
12	Th				
13	W				
14	Th				
15	F				
16	S				
17	S	Ehk. 34	1 Teh. 2	Ehek. 37	Ruk. 13 Ki 16
18	M	Iha. 65	1 Teh. 3	Hira. 38 Ki 15	Ruk. 13:18
19	Th				
20	W				
21	Th				
22	F				
23	S				
24	S	Ran. 8	1 Tim. 1 Ki 18	Ran. 4	Ruk. 17 20
25	M				
26	Th				
27	W				
28	Th	Iha. 28 9-17	1 Tim. 8	Her. 3:12-19	Ruk. 18 28
29	F				
30	S				
31	S	Ran. 6	2 Tim. 2	Ran. 19	Ruk. 21 5

Te Kopara.

NAMA 80.

GISBORNE. HEPETEMA 30, 1920

"Iti te Kopara, hai takirihivi ana i runga i te Kahikatea."

Te Rongoa mo te Ao.

Na R. T. K.

KEI te mate te ao—he mate nui whakaharabara. I te nui o te mamae, kei te tiwarawara te waha ki te aue. E mea pea koe, Ha, he aha te mate? Kahore au nei i te rongo ki te reo aue! Me korero e koe nga nupepa a te pakeha, a, e rongo koe, e kite. Ko te tangata hoki e kore ana e titiro i nga nupepa he iti noa iho tona ao, ko te wahi ano e kitea ana e ona kanohi heoi ano tona ao. Ko te tangata ia e korero nupepa ana ano ia kei te tihī o te ao e noho ana e kitea ana e ia tetahi taha tetahi taha tae noa ki te takere.

He mate nui te riri kua mutu ake nei, i rongo nga wahi katoa i te mamae, ko te takarehaia ia o te mamae kei te hunga i hinga nga mokopuna nga tamariki nga whanaunga. Otira ko te mate kua pa nei ki te ao, a kei te piki tonu, he nui ake i tenei. Kei te kohuru tangata te Airihi, he tangata e hinga ana i ia wiki i ia wiki. Kei te noho kino tonu te Ruhia, kei te whawhai tonu, kei te patu tonu i te tangata. Kei te noho whawhai kei te noho kino kei te taraiki te hunga kai-mahi i nga wahi katoa o te ao, ko etahi wahanga o nga kai-mahi kei te hiabia ki te turaki i nga ture i nga kawanatanga. Kei te whakamaunahara ratou ki o ratou rangatira ki te hunga whai moni. Na konei hoki i kohurutia ai e Ruhia ona momo kingi ona rangatira ona tangata whai moni. Ko ta ratou whakaakoranga e kiia ana he *porohiwiti*. Kei te toha haere tenei whakaakoranga ki nga tapito e wha o te ao.

Ko te nuinga o te hunga whai moni kei te kino ano. Kua piki te utu o te kakahu o te kai o nga mea katoa. Kua nui rawa te moni te rawa ki etahi tangata ko etahi ia kua tino rawa kore, kei te uaua te whiwhi ki te kai ki te kakahu. He nui nga tangata kua kore e whiwhi whare. Kua rere tōtōā te tangata ki te ahua ki te hara, kua whai i ona hiabia ano hei ture mona. Kei te whakanuia etahi tangata kino etahi tangata hara. Ano te ahua o te ao kei runga i te puia e noho ana mea ake ka pakaru taua puia pera me te pakarutanga o Tarawera. I te haka tonu i te kanikani tonu te tangata katahi ka taupokina. E pera ranei me Horoma me Komora i wareware nei ki te Atua i wareware nei ki te tika whai ana i ia tangata i ia tangata i ta tona ake ngakau i hiahia ai. I

kararehe te ahua o nga tangata o aua pa a ahakoa i mohio a Rota ki te Atua ko ana tamahine ia i aru i nga tikanga a Horoma a Komora a i kararehe raua. Na he whakaaro no te Atua kei kino katoa te ao i nga tikanga kararehe a aua pa tahuna ana ki te ahi a ngaro atu. Koia nei te mate o te ao koia nei he mate mo te ao. Kei te whai te tangata ko tana ano i hiabia ai, he ahuaareka ranei, he moni ranei, he mana ranei, he aha ranei.

Heoi ano te rapunga he rongoa mo tenei mate kino, kei ngawari ana. Engari he aha te rongoa? Kua pa te wehi ki nga tangata whai-whakaaro o te ao mo tenei ahuatanga o te tangata. Ko te Pirimia o Ingarani, ko Roiti Tioti, kua whakaturapato i nga iwi mo tenei ahuatanga. Na te ngakau apo hoki o te Tiamana i whawhai ai te ao katoa a ahakoa kua mutu te whawhai ko te ngakau apo o te tangata kei te mau tonu kei te piki tonu. I whaikupu a Roiti Tioti ki te Hahi o Weiri heoi ano te mea e ora ai te ao kia kaha te Hahi ki te whakaako i te Whakapono. Ko tenei ano te kupu a nga Pirimia katoa o te Emepaea. I mea ratou kahore he ora mo te ao i nga kawanatanga i nga paremete, i nga ture a te tangata. I mea a Te Wirihana, Perehitini o Amerika, "He aitua, he aitua nui, ina whakaitia te kauwhau i te Rongopai ki te ao." Na Kingi Hori te kupu, "Kahore he ora mo te ao heoi ano ko te Whakapono anake." Ko nga ture tangata kei waho noa o te ngakau o te tangata e rapirapi atu ana kahore he kaha ki te patu i te kino o te ngakau o te tangata. Ko te Whakapono he whakahuri he whakawhanau hou i te ngakau kia kino ki te hara kia aroha ki te pai ki te Atua. Koia nei te tikanga o nga kupu a Kingi Hori, a Te Wirihana, a Roiti Tioti, a nga Pirimia.

E te iwi, kia mau ki te Whakapono hei pa tuwatawata mo taua ki nga kino o te ao kei te kaha tonu, hei tohutohu hei whakaturapato. Mahara ki a tatou tamariki kei te tupu ake, whakapaia te huarahi mo ratou kia ngawari ai ta ratou aru i te tika kia uaua ai te aru i te he. Ko te Hahi anake te kotahitanga i te ao nei hei pupuri i te tika, hei whakaako hei tohu i nga tikanga a te Atua. Tautokona nga minita kaua e whakatatatare ki o ratou he, he mahi ngawari noa tera. Ko te tangata tika kahore e mohio ki te whakatatatare, "he nui hoki nga hara e hipokina ana e te aroha."

Mo te Mate Poho me te Rewharewha me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/6, 1/9 patara.

Te Kura o Te Raukahikatea.

TERA pea kua rongo katoa nga iwi o te Motu nei, te iti te rahi, i te whakataua a te Poari Mihana kia whakakohia te Kura mo nga Maori me nga Pakeha e haere ana mo te mahi minita, ki te Kareti o Hoani kei Kohimarama, Akarana. Koia nei te whakaaro o Pihopa Herewini, pihopa tuatahi o Niu Tirani, a no tenei wa rawa katahi ano ka whakatutukitia taua whakaaro. Kua kaha rawa te ahuatanga o te Pakeha inaianei, ara kua tino eke ki te kupu nei, "he ao hou tenei." Heoi ano te huarahi e ora ai taua te iwi Maori, ko te huarahi o te matauranga, ko to taua kaha ki te tuku atu i a taua tamariki ki te rapu i te hohonutanga o tenei mea o te matauranga, hei tiaki i a taua, hei arataki i a taua, hei tobutohu i a taua i roto i nga rauhanganga o te ao hou. Otira ko te tangata hei arataki i te iwi Maori kia mau ki nga mea e rua, ki te ao hou ki te ao tawhito, ki te taha Pakeha ki te taha Maori. Koia nei pea te whakaaro nui i roto i te whakataua a te Poari Mihana, ara kia kotahi ai te ahuatanga o te Hahi, kia matakia ai te taha Maori i te taha Pakeha, te taha Pakeha i te taha Maori, a tera e tau mai te pai ki runga ki te Hahi, engari rawa ia ki runga ki nga minita o te Hahi—Pakeha, Maori.

Kua hurihia a Te Rau inaianei hei noboanga ara hei kainga mo nga wahine kotiro hoki, i raro i te mana o te Ropu Karaitiana o nga wahine (Y.W.C.A.). Ko te whare-karakia o te Kura, ka mauria ki te Kareti o Waerenga-a-hika. Na reira kua tino tuturu inaianei koia nei te tau whakamutunga o Te Rau. Kei te hoki whakamuri ke atu nga whakaaro ki nga tau maha e tu ana te Rakau nei a Te Rau Kahikatea i roto o te riu o Turanganui-a-Kiwa. Ki nga tau maha i huihui ai nga hau e wha ki roto o Turanga, i rere mai ai nga "manu whakaeke" o tena iwi o tena hapu o tena rangatiratanga ki te kato i nga hua o te Rakau nei hei oranga mo tona iwi mo tona iwi. Ko te mea tuatahi tonu ko te whakamihhi ki nga iwi ki nga hapu ki nga rangatira katoa o roto o te riu o Turanga, mo a koutou manaaki e kore e taea te whakatepe ake, a koutou manaaki i te Kura tae atu hoki ki nga tangata o te Kura.

Ka 36 nga tau e manaaki ana koutou, a chara hoki i te taonga na te iwi kotahi e mea ai ma koutou anake nga manaaki, na reira tukua atu ta tatou taonga ki te hiku o te Ika kia manaakitia hoki e era iwi o te Tai-whakararo.

He mea pai rawa kia hoki atu ta tatou titiro ki te timatanga mai o Te Raukahikatea tae mai ki roto i enei ra. Kia kite ai tatou i nga hua o te Rakau nei i roto i enei tau maha.

Ko tenei ingoa ko "Te Rau Kahikatea" he ingoa na nga Maori mo te whare o Atirikona Renata Wiremu i tera taha tonu atu o te tunga o te Kura nei. No muri noa mai nei, no te otinga o te Kura ka riro mai taua ingoa mo te Kura.

No te tau 1865 ka mahue a Waerenga-a-hika i a Atirikona Renata Wiremu. I te tau 1877 ka hangā e ia tona whare ki te takiwa tonu kei reira nei e tu ana te Kohatu whakamaharanga ki a Kapene Kuki. Ka huaina te ingoa o taua kainga e nga Maori "Ko Wai-ka-hua." He hua nui tonu i roto i taua ingoa i hoatu ai e nga Maori mo te whare o Renata Wiremu. I titiro ratou ki te abuatanga katoa i mahue atu ai a Waerenga-a-hika i a ia, me te nui o te raruraru i taua wa, ka penei o ratou whakaaro, "Ko wai ka hua, ko wai ka tohu." I konei tonu ia e noho ana i te tau 1867, i te takiwa e kaha ana nga mahi kohuru a Te Kooti i roto o Turanga nei. No te tau 1876 ka whakawhiti mai a Renata Wiremu ki tenei taaha o te awa, ka mahue atu a "Wa-ka-hua" i tona turanga tu ai. Ka hangā e ia te whare e tu nei i tera taaha tonu atu o te Kura, a ka huaina taua whare e nga Maori ko "Te Rau Kahikatea." Koia nei tonu te whare o te minita pakeha o Turanga inaianei.

I te tau 1880 ka tikina atu a "Wai-ka-hua" ka mauria mai ki mua tonu atu o "Te Rau Kahikatea" tu ai, ara ki te takiwa o te kokonga i tera taaha tonu atu o te whare-karakia o te Kura nei. Ka tu a "Wai-ka-hua" i konei, no te tau 1903 rawa, katahi ano ka pakarubia kua koroua rawa, na reira he maha tonu nga minita e ora ana inaianei, a Wiremu Keretene ma, kei te mau mahara ki taua whare. Haere mai ki te tau 1881 tae atu ki te tau 1882 he tokomaha tonu nga Maori e akona ana e Renata Wiremu mo te mahi minita i roto tonu i tona whare. Na konei tonu i puta ai tetahi whakaaro kia hangā he Kura hei ako mo nga Maori e haere ana mo te mahi Minita, a no te tau 1883 ka whakatuturutia taua whakaaro, ka paahitia hei Turanga nei taua Kura. I tenei tau tonu ka hangā tetahi whare hei nohoanga mo nga akonga. Ko taua whare i tera taaha o te tiriti (Berry Street) e tu ana, no te tau 1896 ka nekehia mai ki tenei taaha o te tiriti. I te tau 1897 ka hurihia taua whare hei Whare Perehi, a koia ra te whare i perehitia ai *Te Pipiwharaurao*, tae mai ki tenei o a tatou manu ki a *Te Kopara*. No tenei tau ano hoki (1883) i hangā ai te whare o te Kai-whakaako e tu nei inaianei.

Na reira ka tika me ki no te tau 1883 i timata ai te Kura. I roto i te rarangi ingoa o te whakanohoanga tuatahi tonu o te Kura—ko Hone Papahia, ko Ahipene Rangi, ko Hoete Matete ko Karaitiana Ratapu, he minita enei e mohiotia ana puta noa te motu nei. Ka noho ko Atirikona Renata Wiremu (Archdeacon William Leonard Williams) te kaumatua tuatahi tonu o te Kura tae noa ki te tau 1895. I raro i a ia koia enei ko nga Kai-whakaako:—1883-1884 ko te Rev. Ataa Wiremu (Rev. A. O. Williams); 1885-1889 ko te Rev. Edward Jennings; 1889-1894 ko te Rev. Hapata Wiremu. No te tau 1895 ka tu ko te Rev. Hapata te kaumatua o te Kura tae noa ki te tau 1901. No te tau 1902 ka tu ko te

Rev. F. W. Chatterton te kaumatua tae noa ki te tau 1918. Timata mai 1919 ki tenei tau 1920, ko te Rev. A. Nield te kaumatua o te Kura.

(Taria te roanga atu).

Nga Kura mo te Iwi Maori.

E WHAKAATU ana te ripoata a te Kawanatanga ko nga kura Maori i te tau ka huri nei, huihui katoa 119. E rua ano o enei kura kei Te Waipounamu. Ko te 117 kei Ao-tea-roa nei. Apiti ki enei kura e rima nga kura a nga Hahi. Ko nga tamariki Maori kei nga kura Pakeha hui katoa 5000. Tekau nga kura mo nga tamariki kua paahi i nga kura ririki. Hui katoa te kaute o nga tamariki kei nga Kura Maori a te Kawanatanga e 4,737. Hui katoa nga tamariki o te iwi Maori kei nga Kura Maori kei nga Kura Kawanatanga e 9,737.

Ko nga tamariki i etahi wahi o te Porowini o Akarana kei te whakahengia he kore kaore e mau ana te haere ki te Kura. Me pehea a tatou tamariki e whiwhi ai ki nga matauranga ki te kore tatou nga matua e tukutuku ki te Kura. Kia manawanui tatou nga matua ki te whiu i a tatou tamariki ki te kore e rongō ki te haere ki te Kura. E ki ana Nga Whakatauki "Te tangata e kaiponu ana i tana whiu, e kino ana ia ki tana tamaiti; te tangata e aroha ana ki a ia, ka papaki wawe i a ia." Me titiro tatou ki mua. Ka ahei ranei te piki o te iwi Maori ina waiho ko ona toto rangatira anake hei whakapiki i a ia? Ka taea ranei te piki o te Maori ki nga taumata ikeike ki te kore e whakapaua te kaha ki te kimi i te hohonutanga atu o te matauranga? Kaore ahau i te tono kia tu katoa a tatou tamariki hei roia hei takuta hei minita hei kai-whakaako kura ranei, engari ahakoa mahi ahuhwhenua tera ano te hohonutanga atu o era matauranga. Tamariki ma, kia manawanui koutou. Kua hei whakarerea o kontou kura kia tutuki ra no te huarahi e whaia nei e koutou. Ma to koutou kaha i enei ra o to koutou tamarikitanga e tau ai te honore ki o koutou iwi a nga tau e takoto mai nei.

He Marena.

No te 14 o nga ra o Hepetema ka marenatia a Rev. M. P. Kapa ki tana wahine hou, ki a Mate Henare Popata. Tino nui nga tangata i tae kia kite i tenei marena.

He Hinganga Toa.

KUA moe te Rev. Henare Wepiha Te Wainohu i te moengaroa. Tena kua paku nga rongo o tona hinganga ki nga wahi katoa o te motu, ki ana tamariki i tenei wahi i tenei wahi ki ona hoa Maori, Pakeha, a kei te oho te ngakau o te tangata i te ohore tonu o te rongo kua mate, te hakiri rawa i te takoto mate, otira ko nga mea e tutata atu ana ki a ia kaore i te miharo engari kei te mohio ki te nui o tona whakamanawanui ki tona mate, ka hia nei te roa o te wa e nonoke ana ia, a na te hira tonu ake o to te mate kaha i tona katahi ano ka tau tona taha ki raro, ka moe hoki i te moenga roa. Ae kua hinga a Henare te toa, te marohirohi. Ko nga tangi enei kua rongo au mona i te taenga mai o tona rongo mate, a e mohio ana au kei nga wahi katoa aua tangi ara: "Moumou te tangata!" "Poor Padre!" "Poor Harry!" He tino tangi enei ahakoa potopoto no te takere o te ngakau. I hinga ia ki Te Wairoa i te 29 o nga ra o Hepetema nei a i uhungatia ia e tona Pariha e ona hapu hoki ki te Uhi tetahi o nga pa nunui o tona pariha, ka toru nga ra i uhungatia ai ka mauria tona tinana ki Mohaka tanu ai te kainga o ona matua, tupuna, te kainga o tona whanautanga. Ahakoa pewhea a tatau whiriwhiri a te ngakau Maori mo tenei mate ahakoa pewhea to tatau wawata tumanako hoki mo tenei tangata i tutuki te whakatauki na te pakeha, "man proposes, God disposes," ara kei te Atua te tikanga o a tatou hanga katoa. Ki te hiahia tatou kia penei kia pera ranei tetahi mea ki te hiahia te Atua kia pera ka pera, ki te kore ka kore. Ta te ngakau whakapono ahakoa pewhea te mamae o te ngakau Maori ko ta Hopa i mea ra "Na Ihowa i homai, na Ihowa i tango atu, Kia whakapaingia te Ingoa o Ihowa." Kua tutuki pea tona wa ki to te Atua whakaaro na reira ka powhiritia mai e ia tana pononga kia haere atu ki a ia. Ko te wahi ki a tatou ko tenei ara ahakoa kua mate ia kei te ora ana mahi kei te korero tonu mai aua mahi ki a tatou. (Hip. 11. 4.).

He tangata nui a Henare i runga i tona kaupapa i ana mahi hoki, a he ture nonamata iho te tito i nga mahi a enei tu tangata i mahi ai o ratou oranga a ko te tino putake tenei o enei korero i tubhia ai ara he tito i nga korero o te oranga o Henare nga mea ano ia e matau ana i te kai-tuhi. I mua o enei korero he mea naku na te Wairua katoa o te Atua te afahinga i a Henare mai i tona taenga ki Te Aute tae noa ki te wa i karangatia ai ia ki te pakanga, i kake ai ia ki te nui i whiwhi ai ia, o roto o te iwi Maori ki te kororia ki te honore i motuhake ki a ia anake.

Whaia haeretia nga korero o tona oranga hei reira kitea ai te pono o taku e mea nei.

TE AUTE KARETI.

1. *Kuranga*.—Kei te 15 nga tau o Henare ka nru ia ki te Kareti o Te Aute i te tau 1896. Tona timatanga i te timatanga ano ara i te karaihe tuatahi. He kata a Henare me ona hoa ara a Te Rāna Waaka ma, a Wi Waaka ma na nga mea o mua atu i a ratou i to ratou nunui ki te noho mai i roto i nga tamariki pakupaku. Te nuinga o aua tamariki i kata atu ra kaore i rangona i muri mai engari i hoki tonu atu totohu tonu atu pea. Ko Henare ia ahakoa ko te rua ano tona karaihe i pāhi ai ia ka mutu taua Kura, kaore i arikarika tona whakatikanga ake haere atu ana. Ka mutu nei tana kura ka hoki ia ki Mohaka ki ona matua.

2. *Nga mahi takaro*.—I timata ki Te Aute te rongonui o Henare ki te purei whutupaoro. Ko ia tetahi o nga toa a i te tau 1898 ko ia tetahi i haere i roto i te tiima o Te Aute ki nga takiwa o Te Waipounamu ki te purei ki te Kareti nui o reira (Nelson College) me era atu tiima. Ko ia tonu ki te riira i nga haka a Te Aute i runga i nga papa purei, i mua o nga pureitanga, i nga mahi ngahau hoki o nga po. I runga i tona toa ki tenei mahi ka hoatu e ona hoa he ingoa rangirangi (nickname) mona ara Tiger, "He Taika" he ingoa kaingakau na ratou i muri mai na Henare hoki. Kei te puta iana o ratou mahara ki taua ingoa i a ia kua mate nei.

3. *Nga mahi mana*.—He tino mahi na nga tamariki o Te Aute te whakaropu haere i a ratou, te tapa hoki i a ratou ko mea ko mea. Ko Henare no te ropu i nga Tikoti, e karangatia ana ko te "Tikoti Gang." Nga tikanga a tenei ropu ko nga tikanga ano a te Hauhau he hoariri ratou ki nga tikanga pai katoa e whakahaerea ana ki roto i te Kura. Kō te ropu tino kaha tenei ki te rorona i te tamariki inahoki he nui o nga tamariki o te ropu Karaitiana e huri ana i a ratou, ahakoa ko ratou ano i whakatahuritia i muri mai. He whakakoranga katoa i roto i enei ahuatanga ki a Henare a i kokoti ia i nga painga i muri mai.

4. *Whakarapopotonga*.—Ina whakarapopototia nga korero o te kuranga o Henare i Te Aute ka kitea e tatou ahakoa kaore tana kura i tutuki ara ano nga taonga o Te Aute kei te puranga ia ki roto i a ia, ko nga taonga tino nunui tonu, he taonga i puta i kitea hoki i muri mai.

I kite ia ki konei ki te tapu ki te wehi o te karakia, he karakia hoki tetahi o nga tino mahi o Te Aute. I kite ia i konei i te ahuatanga o te whakangohengohe ki nga mea o runga ake i runga i nga mahi hoia i nga ture hoki o te Kareti. I matau ia ki konei ki te ahuatanga o te peehi i te ngakau riri ahakoa i roto i te pukatanga i runga i nga mahi whutupaoro. I matau ia ki konei ki te tikanga o tenei mea o te aroha ki te tangata haunga te aroha kikokiko engari te aroha e korero ra a Paora (1 Kor. xii), i runga i nga kauhautanga o te Tatana.

I kite ia ki konei i te tino tikanga o te whakahoa o te tangata ki te tangata he tikanga tenei no nga tangata kura e noho huihui ana i nga Kareti. Ina koa i ana te mutunga o te kura a Henare i Te Aute tangi roimata rāno ratou ko ona hoa i te wa e haere ana nga poroporoaki.

KARANGATANGA I A IA KI TE MAHI MINITA.

4. *Te Rau Kareti.*—I Te Rau ka kokoti a Henare i nga ruinga o Te Aute, ka hoki katoa mai nga taonga kua korerotia ake ra hei painga hei awihina i a ia. I tae mai ai a Henare ki Turanga na tetahi hui Maori i te tau 1900, 1901 ranei. Ka tokò ake te whakaaro i roto i a ia kia haere ia kia kite i ona hoa tawhito o Te Aute i Te Rau, i a Poihipi, i a Paraone, i a Hiwinui me etahi atu, te kaha ko enei ka whakawarea a Te Wainohu ka ki atu nga hoa ki a ia “e hoa e noho tataui konei, he rawe to matau kainga. Nui atu to matou ngahau e noho nei matou, a hei etahi wa ka powhiritia mai matou e nga pakeha rangatira o te taone nei kia haere atu ki o ratou kainga hei manaaki ma ratou, ki reira hoki ngahau a waiata ai.” Ko te nohanga tenei o Henare ka timata tana kura i Te Rau. “He mea arahi ia e te Wairua o te Atua ahakoa he tangata ano ana ipu.”

Nga taonga i purangatia mai e Henare o Te Aute apiti mai ki ana o Te Rau i puranga ai ko te kaupapa tonu tena nana ia kawe ki te nui i whiwhi ai ia ki te ingoa, ki te kororia ki te honore. Ko Te Rau te kainga i tino kurangia ai a Henare ki te reo pakeha ki nga tikanga rangatira a te pakeha ki te hohonutanga hoki o te whakapono me nga mahi o te whakapono. Tona whakatikanga ake kaore i arikarika paahi rawa ia i te 2nd Grade ara i te bikoinga tuarua mo te minitanga pakeha. E rua atu hoki hikoinga ka pau katoa i a ia, otira me mehua e tatou tenei kaha ona i runga i taku i mea ake ra i akona tonutia ia ki te reo pakeha i konei. Engari he pakari tonu no te mahunga o Henare a i whakatokia tonutia ki roto ki a ia te wairua mohio. Ko te kainga tenei i tino orongia ai a Henare kia maheni kia koi hoki mo nga mahi i mua o tona aroaro e takoto mai ana a na ana korero tonu ki a matou ki ona hoa i whakaaki ko wai ma te hunga i pa ki tenei oronga i a ia ara ko (Atirikona) Hapata, ko (Rev.) Tia-tetene, ko Reweti (Rev.) Kohere.

E tino mohio ana au he tika ko te hunga tenei nana a Henare i tino whakarite mo nga mahi nunui i mua o tona aroaro ko ratou hoki te hunga i noho whakamutunga ia ki nga waewae ka karangatia hoki ia ki te karangatanga nui o te mahi Minita, i reira ka karangatia ki te pakanga. I Te Aute he kobatu ia katabi ano ka karia mai i te rua a nga tangata nana i horoi nga paru i patukituki atu hoki nga putiotio ko Te Tatana (Mr. Thornton), me Pekarohi (Rev. H. W. Baker), me Te Wiremu Aata (Canon Arthur Williams).

Ko te hiahia kia roa atu enei korero otira me mutu pea i konei i te mea kua marama ki a koutou nga korero o te kura-nga i tenei tangata o te whakaritenga i a ia mo nga mahi nunui i mua i tona aroaro.

Haere ra e te hoa! Haere ra e te toa ki nga mahi katoa!

Kaore he tangata hei whakakapi i to tunga i te mea ko koe anake koe kaore he tangata hei rite mou. E hari ana ia te ngakau e kore rawa o mahi e mate a e mohio ana au mehemea he kupu tahau hei waihotanga ake ki te iwi ki a matou hoki ki o hoa ko te kupu tenei "Carry on!" ara "Ahakoa kua mutu au kua whawhaitia e au taku whawhai haere tonu koutou, whawhai tonu!"

Mo te Puru me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara.

He Hinganga Totara Haemata.

NO te 29 o nga ra o Akuhata ka moe Mereana Kihiringi ki ona matua. Ko te whakamutunga tenei o nga kuia rangatira o tenei iwi o te Rarawa. I tika ki runga i a ia tenei kupu pepeha, "He hinganga tokanuku he terenga totara." He wahine pupuru tenei i te whakapono mai ano i te matenga ona matua a tae mai ana ki a ia. He tino ngawari rawa nga whakahaere a tenei kuia tino atahua ana hanga katoa, mate ake nei ia ka tae ona mokopuna me tona iwi kia kite i tona matenga. Tino tini ona iwi i tae mai hi te uhunga. He nui hoki nga waea i tae mai ki tana tamaiti whakamibi mai poroporoaki hoki ki tona whaea. Ko enei waea no nga wahi katoa o Ngapuhi nei, o roto i nga waea maha na Eru Ihaka. Te kupu nui ko te pepeha a Rawiri mo Haora raua ko Honatana ara ko tenei wahi, "He aroha he abuareka a Mereana me ona matua mokopuna kihai i wehea i to ratou matenga." Ko tana kupu nui i tona wa ka tata, ka ki ia ki te iwi "kia u ki te whakapono kia mau ki te Hahi o Ingarani." Katahi ia ka mea ki tana tamaiti, "ka mate nei au me whakatutuki e koe te karangatanga mou ara he reimana koe inaianei, i muri i ahau me minita koe."

Kaore e hapa te ora o te Rewharewha me te Maremare

i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara.

Te Whakahoki i nga Hurai ki Parihitini.

Etino mohio ana nga Karaitiana katoa e panui ana i te Paipera i te nui o nga rarangi e whakaatu ana i roto i nga poropititanga mo runga i tenei putake, ara tera tetahi wa kei te haere mai e hoki ai ano nga Hurai ki te whenua i oaititia e te Atua ki o ratou matua mo ratou. Tino roa tenei wa i noho ai taua whenua i raro i te mana o Take, a e mohio ana hoki tatou koia nei tetahi wahi i kaha te whawhaitia i roto i te pakanga ka huri ake nei. E mahara ana tatou i te takiwa tonu e kaha ana te whawhai, ka puta te kupu a Mr. Balfour tetahi o nga tino tangata o te Kawanatanga o Ingarani, mehe-mea ki te riro mai a Parihitini i roto i te ringaringa o te Take, ka hoatu e Ingarani ki nga Hurai to ratou whenua. Kati no te Ingarihi nga hoia tae mai hoki ki nga hoia o Ahitereiria me Niu Tirani, i whawhaitia ai tenei whenua, a riro mai ana inaianei ki raro i te mana o Ingarani. He honore nui tenei ki to tatou Emepaea kia riro rawa mana e whakatutuki nga poropititanga i roto i nga Karaipiture.

Koia nei te whakaaro nui kei roto i nga Hurai katoa puta noa i te ao, ara ko te hoki ano ki te papa-whenua o ratou matua. Kua tu to ratou ropu e karangatia ano ko Te Ropu o Hiona, a koia nei te mahi a taua ropu ara ko te whakahoki i nga Hurai ki Parihitini. Kua tukua mai ta ratou tangata hei kauwhau haere ki Niu Tirani nei, ko Iharaira Kohena te ingoa. Kua tae ia ki Akarana a i runga i nga whakaatu mai kia tatou neke atu i te £20,000 i kohia e ia i roto i te wa poto i kauwhau haere ai ia i reira. Tata ake nei ka tae ia ki Poneke, a i tae mai te Pirimia a Te Maahi, raua ko Tiati Taute ki taua bui nui, a ko te Mea o Poneke te Tiamana. I roto i tana kauwhau i ki ia, i tino kite a Ingarani i to ratou tika ki runga ki tenei whenua ki Parihitini, na reira i kaha ai te awhina i a ratou. He mea nui rawa ki nga Hurai nga kupu a te Kawanatanga o Ingarani i whakapuakina e Mr. Balfour, koia ra hoki te mea e tumanakohia ana e nga Hurai katoa. Ko te uauatanga tuatahi kei mua i a ratou inaianei, ko te nui rawa o nga Arapi e noho ana i Parihitini. Ko te tokomaha o nga Arapi e 500,000, ko te tokomaha o nga Hurai e 80,000 ano. Kahore nga Arapi e whakaae kia riro i nga Hurai te kawanatanga, engari i whakamarama ia ka waiho tonu ki a Ingarani te tikanga o te kawanatanga i runga i tenei ahua. Ko te whakaaro o taua ropu inaianei, kia noho nga Hurai e 30,000 ki runga i te whenua i roto i nga marama kotahi tekau-ma-rua e haere mai nei. I muri atu i tena ka mahi ano taua ropu kia noho etahi atu Hurai e 60,000 ki runga i te whenua i roto ano i nga marama tekau-ma-rua. E taea ai aua whakaaro, ma te moni, a koia nei ano tetahi putake nui i roto i tana kauwhau haere. Kati i roto i tera taima poto i tae atu ai ia ki Poneke, ka £5000 kua tae mai ki

a ia. He mea nui rawa tenei ki tenei whakatupuranga o te Hahi Karaitiana puta noa i te ao. Kei te whakatutukitia etahi o nga poropititanga i roto o te Karaipiture i mua tonu i o tatou kanohi.

Pitopito Korero.

Pihopatanga o Akarana.

Kei te whakamihī tenei Pihopatanga ki te Pihopa o Nerihana mo tona kaha ki te tiroiro ki te whakahaere hoki i nga karakia whakau i roto i tenei Pihopatanga i runga i te ngaro o tona ake Pihopa ki te Hui nui o Ramapeta i Ranana. Tekau-ma-wha nga karakia whakau i whakahaerea e te Pihopa o Nerihana timata atu i Te Kuiti, Waikato, tae noa ki Kamo, Whangarei, a e 263 nga tangata i whakaukia e ia.

Moni Ohaoha o te Hahi o Ingarani.

Kua puta te whakaatu mo te nui o nga moni ohaoha o te Hahi o Ingarani puta noa i te ao mo te tau 1918. He tino kaute nui tenei, ahakoa i te kaha tonu te pakanga i te wahi nui o tenei tau, neke atu i te rua miriona pauna te nekenga atu i te kaute o te tau 1917. Ko te kaute tenei mo te tau 1918 ara e £8,853,237. Ko enei moni ka mutu tonu he moni ohaoha anake i roto i nga whare-karakia, kahore etahi atu moni e puta ana ki te Hahi i roto i tenei kaute.

Te Rau Kareti.

KO te 28 o nga ra o Hepetema ka timata nga whakama-tautauranga o Te Rau mo tenei tau. E wha nga mea ka whakamatautauria mo nga "Grades," ara mo te taha pakeha:—Ko Tamati Toka raua ko Pakake Heketoro Leonard mo te Grade I, ko Kahi Harawira raua ko Paki Matene mo te Grade III.

Kotahi o nga tangata o Te Rau e motubia ana ki te turanga rikona e te Pihopa o Akarana a nga ra whakamutunga o tenei tau, ara ko Kahi Harawira. He tangata tenei no te Hokowhitu-a-Tu i tae nei ki nga marae huhua o te ao hapai haere ai i te ingoa o te iwi Maori. Tona hokinga mai i te pakanga ka haere mai ia ki Te Rau a ko te toru tenei ona tau ki konei, ka tae mai ai ki tona karangatanga ki te mahi. Na reira tenei whakamihī mo tenei o a tatou hoia i hoki mai i te pakanga kia mau i tenei mabi nui. Ko te tumanako o te whakaaro kia nui atu a tatou tamariki hoia nei e whā i tenei huarahi. Notemea kei te titiro katoa atu nga kanohi o te iwi

nui ki a ratou. Ko ratou kua kite i nga tini mea o te ao, a i roto i nga manaakitanga a te Matua i te wahi ngaro, he maha o ratou kua hoki ora mai ano ki te wa kainga. Na ratou i hapai te ahuatanga o te iwi Maori i mua o te ao katoa, na reira ka titiro katoa atu ki a ratou ma ratou ano e hapai te iwi Maori i roto i enei-ra o te maungarongo.

Otira me penei ake i konei, ka nui to ratou kaha ki te haere mai ki Te Rau. Inahoki tokotoru nga hoia i waho atu i tenei kua whakaaturia ake nei, kei te Kura inaianei. Ko Anaru Paora no Te Arawa, ko Te Pou Ngatai raua ko Hipera Ngatai no Ngaiterangi.

Koia tenei ko te rarangi ingoa o nga tangata kei te Kura i tenei tau:

Wiremu Panapa	- - -	Te Rarawa
Kahi Harawira	- - -	Aupouri
Paki Matene	- - -	Ngapuhi
Tamati Toka	- - -	Ngaitai
Kabungunu Kerckere	- - -	Aitanga-a-Mahaki
Pencwhare Netana	- - -	Ngatiwhatua
Tarau Titore Kareko	- - -	Ngapuhi
Pakeke Heketero Leonard	- - -	Te Arawa
Anaru Paora	- - -	Te Arawa
Rangi Himiona	- - -	Te Arawa
Te Pou Ngatai	- - -	Ngaiterangi
Hipera Ngatai	- - -	Ngaiterangi

Kei te fakoto tonu te kupa a to tatou Ariki i ki ra ia: "Ko te kotinga e nui ana, ko nga kai-mahi ia e ruarua ana: na, inoi atu ki te Ariki nana te kotinga kia tonoa mai e ia he kai mahi ki tana kotinga."

Mo nga Tamariki kaha te Rewharewha, me kai i te
WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara.

HE KAI MA TE KOPARA.

TE INGOA.	TE KAINGA.	UTU.	TE WA E MUTU AI.
Hepetema—Oketopa.			
Kahu Iririri	Whirinaki	5/-	Oketopa 1921
Aitua	Whanganui	5/-	Oketopa 1921
Pita Mohi	Native School, Wainarama	5/-	Oketopa 1917
Mohi Te Atahikoia	Pakipaki, H.B.	15/-	Aperira 1921
T. Renata	Wainarama	10/-	Oketopa 1920
James Jones	Wairoa, H.B.	£7	Mache 1944
Tawa Maru	Opoutama	10/-	Mache 1927
Riki Karena	Horapa, Herekino	5/-	Oketopa 1921

HE TURE TUTURU.

1. Kotahi putanga o TE KOPARA i te Marama.
2. Ko te oranga mo te pepa e rima hereni (5/-) i te tau, me nooti o te pontapeta me pane kingi ranci.
3. Ki te hiahia te tangata ki te tango i TE KOPARA me tuku maia e ia te moni i roto i te reta whakaatu mai ki a—

TE KOPARA, Te Rau Press,
6 Berry Street, Gisborne.

4. Ko nga korero katoa e hiahiatia ana kia tangia ki TE KOPARA, me tuku ki te Etita, ara kia—

Rev. F. A. BENNETT,
Kohupatiki,
Clive, Hawke's Bay.

HE PANUI.

Ko nga tangata e hiahia ana ki te Rawiri, Himene, Kawenata ranei me tuku mai a ratou tonu ki:—

MISS K. WILLIAMS,
P. O. Box 41,
HUKARERE, NAPIER.

Ko nga utu enei:

He mea nui, kiri noa, 3/.	Rawiri & Himene, kiri noa, 1/6.
He mea nui, kiri whero, 3/6.	Rawiri & Himene, kiri whero, 3/.
He mea nui, kiri pai, 4/8.	Rawiri & Himene, kiri pai rawa, 6/8.
He mea nui, kiri pai rawa, 6/6.	Rawiri, Kawenata & Himene, kiri whero, 4/6.
Himene, 9d.	Rawiri, Kawenata & Himene, kiri pai rawa, 7/5

Maku e utu te pane kingi hei tuku atu i nga pukapuka ki a koe.

HE PANUI.

Ko te tangata e hiahia ana ki te hoko Paipera mana me tuhituhi ki a Rev. F. SPENCER, 10 Portland Road, Remuera, Auckland. Kei a ia nga Paipera me nga Kawenata, nga mea kiri noa tac atu ki nga mea pai rawa.